

CO DÁL S INFORMACEMI V ARMÁDĚ?

Podstatou fungování každého obecně definovaného systému jsou **informační procesy** ať již probíhají uvnitř systému samotného, nebo mezi systémem a jeho okolím.

Základním charakteristickým rysem informačního procesu a nezbytným jeho předpokladem je existence **informace**, která v průběhu tohoto procesu vzniká, je zpracovávána, přetvářena, přenášena a poskytována uživatelům.

Problémem, který je již dlouho teoreticky zkoumán a o němž nelze říci, že by byl jednoznačně vyřešen, je definování pojmu informace. A tak se setkáváme s informacemi ztotožňovanými se "všemi vnějšími podněty, které působí na živý organismus nebo kybernetické modely", s informacemi, které souhrnně vyjadřují "označení pro údaje, hodnoty nebo data", případně je za informaci označován určitý "proces předávání poznatků, údajů a dat".

Máme za to, že ne vše, co je za informaci pokládáno, označováno či prosazováno, je touto informací v pravém slova smyslu. Vyjdeme-li z latinského základu "informare" (což znamená v překladu "uvádět v tvar, podobu, zobrazovati, vytvářeti představu nebo dojem"), pak základním kritériem pro přiřazení charakteru informace určitému sdělení, zprávě, údaji ap., vztahujícímu se k danému jevu, události nebo objektu, je jeho **nenulová informační hodnota**, která **snižuje míru neurčitosti** daného objektu informace. Dokonce si myslíme, že z čistě praktického hlediska by toto kritérium mělo být dále ještě zpřesněno ve prospěch subjektu, tedy

příjemce - uživatele informace. V souladu s tím pak lze informace chápat ve dvojitě smyslu, jako:

* **absolutní informace** - snižují míru neurčitosti o objektu informace v absolutním měřítku, bez ohledu na konkrétního uživatele;

* **relativní informace** - snižují míru neurčitosti o objektu informace u konkrétního příjemce - uživatele informace.

Teoretické úvahy o absolutním a relativním charakteru informace jsou výrazem a důsledkem přetrvávajícího problému informačního zabezpečení jakékoliv tvůrčí činnosti, označovaného pojmem "**relevantnost** (důležitost, závažnost, ...) **informace**". Existence různých databází, daleko snadnější přístup k informacím ap. může vést k tomu, že bude přibývat stále větší počet informací absolutního charakteru, které ne vždy mohou konkrétnímu uživateli splnit požadovanou funkci gnostickou a stát se tedy pro něj informacemi relativními. V podmínkách dnešní "informační exploze" tak vzniká častá situace, že to, co je informací pro jednoho uživatele, již nemusí být informací pro uživatele jiného.

Můžeme tedy učinit závěr, že **relativní informace je vždy součástí množiny informací absolutních, ale absolutní informace jsou zpravidla jen pro některé uživatele informacemi relativními.**

Vývoj v oblasti informace pak zákonitě směřuje k tomu, aby uživatelé pracovali především s informacemi, které jsou adekvátní jejich potřebám, jsou pro ně relevantní.

V tomto smyslu relevantními informacemi jsou pro uživatele všechny ty pro něj relativní informace, které se vztahují k jím řešenému problému, k jeho objektu poznání. To však neznamená, že by se uživatel zcela uzavřel informacím (absolutním nebo i relativním), pro něj v daném okamžiku nerelevantním. Tyto informace bude jistě v určitém rozsahu přijímat, ale nebudou ovlivňovat jeho jednání, rozhodování při řešení jemu příslušných problémů, ale budou rozšiřovat jeho poznání v oblastech, kterými se doposud třeba nezabýval. Postupně pak může dojít k situaci, kdy se i tyto informace pro něj stanou relevantními. Práce s informacemi, v dané chvíli nerelevantními, se však nemůže stát hlavní náplní jeho poznání a tvůrčí činnosti. Vzniká totiž nebezpečí jedno - "každý téměř všeznalce, odborník ale žádný".

Další problém se týká charakteru informace z hlediska její funkce a úlohy v procesu řízení.

Informace, jak jsme uvedli, je často chápána pouze jako určitý popis, zobrazení konkrétního jevu, události či předmětu. Opomíjí se přitom skutečnost, že informace může mít i hodnotící, řídicí nebo jiný charakter. V tomto smyslu pak můžeme hovořit např. o informacích:

- popisných (faktografických),
- hodnotících (analyticko-syntetických),
- řídicích (direktivních) aj.

Ve svém souhrnu tak můžeme informace přirovnat k energii, bez které žádný systém nemůže "být v chodu". Sebelépe strukturovaný systém se totiž bez "životadárných" informací stává pouze mrtvou nefunkční soustavou prvků, jejichž

vzájemné vazby jsou jen "vyschlým řečištěm". Takovýto systém je nejen "černou skříňkou", ale i "mrtvou schránkou".

Celá oblast informací prochází v současné době nebývale dynamickým rozvojem. Doposud se zdůrazňovala především jeho navenek nejzřetelnější stránka, a to prudký nárůst objemu informací, tzv. **informační exploze**.

Současné se však stále více ukazuje, že mnohem podstatnější a závažnější pro další vývoj je oblast **informačních technologií**, které v návaznosti na rozvoj informační, výpočetní a sdělovací techniky umožňují efektivněji pracovat s informacemi a zaměřit se na jejich kvalitu a ne počet.

A tak rozhodujícím faktorem, ovlivňujícím naši schopnost zvládnout ono množství informací, a předpokladem jejich dalšího využití je zvládnutí technologie shromažďování, zpracování, přenosu a distribuce informací při maximálním využití možností soudobé techniky. Ve svém důsledku to znamená, že tento tzv. informační problém se do značné míry přesouvá do polohy **organizační** (za předpokladu, že je k dispozici odpovídající technika, jinak by to byl i problém technický).

Cenné a tedy i žádoucí budou schopnosti řídicích pracovníků vytvořit si organizační předpoklady pro přísun patřičných informací, potřebných k co nejefektivnějšímu výkonu té které funkce či činnosti. Dnes již totiž nejde ani tak o to mít maximum informací, ale mít k dispozici informace vysoké kvality, které plně uspokojí potřeby uživatele. Stručně řečeno - "**správné informace, ve správný čas, správnému uživateli**" - to je podstata úkolu informačního zabezpečení jakékoli činnosti.

To, co zde platí obecně i pro nejjednodušší systémy, ať již přírodní nebo umělé povahy, je zvláště aplikovatelné u systémů složitých a nejsložitějších - systémů společenské povahy, mezi které patří bezesporu i armáda se svou rozvětvenou strukturou, mnohočetnými vazbami a specifickými formami a způsoby chování.

Jednou z určujících podmínek pro efektivní informační zabezpečení řídicích a řízených systému a podsystémů armády je zvládnutí a provedení podrobné a pečlivé **klasifikace informací**, především těch, které jsou pro armádu relevantní. Klasifikaci informací lze provést podle různých hledisek v závislosti na zvolení klasifikační vlastnosti. Informace lze pak členit například podle:

- úrovně řízení (strategické, operační, taktické),
- struktury (základní, sdružené, informační masivy ap.),
- vzniku (prvotní, odvozené, ...),
- stability (stálé, proměnné, ...),
- oboru (vojenské, zpravodajské, týlové, ...) aj.

V dalším se podrobněji zaměříme na specifickou oblast tzv. **zpravodajských informací** (dále zkráceně ZI).

Doposud byla ZI chápána v souladu s normotvornými předpisy jako:

"Informační dokument zpravodajských orgánů, vydaný v určitých časových lhůtách nebo tématicky, který obsahuje údaje o organizaci, dislokaci, výzbroji a výstavbě ozbrojených sil nepřítele, případně údaje o jeho uskupení a zámyslu, potřebné pro daný velitelský stupeň v dané situaci a další důležité poznatky a údaje, které jsou předmětem zpravodajského zájmu. Slouží k včasné informaci vlastního štábu a podřízených."

Jsmo toho názoru, že takovéto pojetí ZI již dnes nevyhovuje potřebám armády.

Podobné vymezení ZI totiž není přesné a ani úplné z hlediska obsahu a formy. ZI je zde chápána zúženě, pouze jako určitý informační dokument. Její definování by mělo být širší, obecnější, aby nedocházelo k jejímu ztotožňování pouze s jednou ze svých forem.

Rovněž tak i její obsah by měl být vymezen obecněji, jelikož při snaze příliš konkretizovat objekt informace vzniká nebezpečí, že její podrobná specifikace bude omezující nebo i paradoxně neúplná, což je obecný problém všech rádo by přesných informací. Míru obecnosti a stupeň specifikace pojmu je nutné pragmaticky podřídit praxi, přičemž neméně významným faktorem je zajištění jeho dlouhodobější platnosti. Z těchto důvodů je vhodné při objasňování či definování pojmu ZI vycházet z toho, k čemu obecně ZI slouží (**funkce**), o jakou oblast informací se jedná (**obsah**), kde vzniká (**zdroj**) a komu je určena (**uživatel**).

Zpravodajská informace (ZI) patří do kategorie těch informací, které nejen vstupují a probíhají celým procesem řízení vojsk určitého stupně velení, ale rovněž z něj vystupují, zpravidla ve změněné, rozšířené nebo zúžené podobě jako vstupní informace velení a řízení jiných (podřízených, nadřízených či součinnostních) stupňů. Svým významem ZI jsou nebo by měly být jedním ze základních podkladů pro rozhodování velitelů a štábů všech stupňů, ale i státních orgánů, v otázkách souvisejících s přípravou a řízením obrany státu.

Funkce ZI tedy vychází a plně odpovídá obecné funkci informace - **snížit míru neznalosti problému, který řeším, případně upozornit na problém nový.**

Z hlediska obsahu definičním oborem ZI je oblast širšího nebo užšího zpravodajského zájmu daného stupně velení, jejíž poznání je nezbytné pro hodnocení a prognózování **vojenských i některých nevojenských rizik a ohrožení, potenciálních nebo skutečných uskupení vojsk a jejich možností k vedení bojové činnosti proti území vlastního státu, jeho obyvatelstvu a majetku, jakož i všech skutečností spojených s reálnými podmínkami a činností vojsk, ozbrojených skupin ap.**

Zdrojem těchto informací, jejich nositeli či tvůrci jsou jednak **speciálně vytvářené a vybavené orgány** (průzkumné, zpravodajské), ale i **ostatní vojska, jejich velitelé, štáby, civilní instituce, státní orgány a obyvatelstvo.** K získání ZI z těchto zdrojů, jejich vyhodnocování a předávání k využití je v armádě předurčen a vytvořen **systém vojenského zpravodajství.**

Již z uvedeného je zřejmé, že vzhledem ke svému specificky vojenskému charakteru je třeba **uživatele ZI** hledat především v armádě, jejich velitelských orgánech, ale i ve vrcholných orgánech řízení státu a institucích, podléhajících se jakýmkoliv způsobem na řešení otázek spojených s přípravou a zabezpečováním obrany státu.

Z toho všeho je patrný značně široký tematický záběr ZI, který se dá v podstatě obsahově ztotožnit se strukturou řídicích procesů všech systémů a podsystémů, zabývajících se problematikou obrany, armády i bezpečnosti. Soustavu ZI je proto možné jen obtížně předem definovat z hlediska konkrétního obsahu, neboť ten je neustále ovlivňován nově vznikajícími druhy informací. To ale zároveň znamená, že požadavek orgánů velení a řízení na ZI určitého druhu musí být vždy obsahově přesně vymezen a v souladu s tím se musí hledat způsob, jak tyto informace konkrétně využít.

Navrhované obecnější pojetí ZI sice neřeší její konkrétní formy zpracování, ale umožňuje v závislosti na situaci účelněji a přesněji konkretizovat, **jaké informace je nutno získat, z které oblasti, z jakých zdrojů, jakým způsobem a komu je poskytovat.** Přitom lze dále rozhodnout jakou budou mít formu, jakým způsobem budou dále zpracovávány a využity.

Lze předpokládat, že v období míru budou mít ZI z hlediska obsahu a významu proporcionálně jiný charakter, budou získávány z kvantitativně i kvalitativně jinak strukturovaných zdrojů a budou určeny jen některým, zpravidla vybraným řídicím a velitelským orgánům, než tomu bude v období zvýšeného napětí či války. Rovněž i objekty ZI budou zpravidla proporcionálně rozdílné.

Je to dáno zejména tím, že v období míru budou tyto informace určeny především pro **prognostickou a koncepční činnost** vyšších velitelských orgánů armády a vrcholných řídicích orgánů státu, zatímco v době ohrožení a za války budou tyto ZI určeny hlavně pro **řízení a velení vojskům** na jednotlivých stupních. Úzce to souvisí i s kapacitou a možnostmi systému vojenského zpravodajství v těchto diametrálně odlišných obdobích.

Uvedené skutečnosti by měly být brány v úvahu i při navrhování a budování informačního systému armády a tím i jedné z jeho významných složek - **systému vojenského zpravodajství**, jehož základní strukturu tvoří zpravodajské správy, oddělení, skupiny, zpravodajští důstojníci a jejich informační pracoviště na jednotlivých stupních velení.

Tyto základní strukturální články vojenského zpravodajství rozvíjejí svoje funkce v úzké návaznosti na činnost vlastních průzkumných orgánů, pracovišť a stanovišť, jakož i štábů a vojsk. Vnitřní organizační struktura systému vojenského zpravodajství se vždy vyvíjela a vyvíjí na pozadí formování struktury armády. Vnitřně se tedy člení na řadu podsystémů a prvků, jejichž úkolem je zabezpečovat zpravodajské informace pro příslušné velitelské stupně a druhy vojsk armády a významně se tak podílí na jejich informačním zabezpečení.

Vzhledem k tomu, že formy a metody informačního zabezpečení by měly vždy vycházet z metod a forem konkrétních řídicích činností, je třeba i systém vojenského zpravodajství tomuto požadavku podřídít.

Pokud má systém vojenského zpravodajství zabezpečovat pro orgány řízení armády ty správné (myšleno kvalitní a relevantní) informace a ve správný čas, měly by si jeho řídicí prvky v každé době vyhodnotit, **jaké konkrétní informace má systém získat, z jakých oblastí, jakými silami a prostředky a kolik má na to času.** A to bude v každé situaci jiné.

V systému vojenského zpravodajství se získávají a zpracovávají zpravodajské informace v různé formě textové, grafické, numerické, videoinformační aj. Velitelé jsou však tradičně navyklí jen na určitou formu a často i rozsah informací. A tak i ZI je nutné, obdobně jako u jiných informací, přizpůsobovat uživatelským pracovištím. To vyžaduje úzkou součinnost mezi zpracovateli příslušných informací a jejich uživateli.

Požadavky velitelů jsou těsně spojeny s určitým stupněm a oblastí velení a řízení. Například pro taktickou úroveň může být určitá zpravodajská informace významná, pro operační úroveň je naopak významově zanedbatelná. Toto rozlišení

"stupně významnosti" pro určité uživatele může informační pracovník předpokládat, i zde však musí mít rozhodující slovo velitel, pro něhož je informace určena.

Diferencované potřeby uživatelů v informační praxi však vyžadují nejen udržování trvalého kontaktu informačních pracovníků s uživateli, ale i větší časový prostor k jejich uspokojení. Jeden informační pramen, prvotní nebo základní informace, se může totiž stát základem několika různých diferencovaně zpracovaných zpravodajských informací odvozených. To je přirozeně pracnější, časově náročnější a může se zdát, že i zbytečné. Chceme-li však naplnit požadavek poskytování skutečně relevantních informačních podkladů pro různé oblasti a stupně velení a řízení, je respektování požadavků uživatelů zcela nezbytné. Nelze již nadále jít cestou - **shromažďovat a poskytovat "vše o všem a všem"**. Pak může dojít totiž k "zahlcení" informacemi, z nichž mnohé pro nás nebo daného uživatele informacemi nejsou, podstatné, relevantní informace se ztrácejí, zanikají nebo zastarávají a v důsledku "informačního chaosu" zbývá jen minimum času na nejsložitější část práce s informacemi, na jejich kvalitní vyhodnocení a využití k prognostické činnosti a rozhodování.

Tyto poznámky ke vztahu zpravodajských informací a informací vůbec k systému velení a řízení armády měly zdůraznit především nezbytnost hledání oboustranných vazeb a možností, jak lepším informačním zabezpečením zkvalitnit řízení v podmínkách armády a naopak, jak důsledným respektováním potřeb velení a řízení prohloubit činnost všech informačních pracovišť armády, tedy i systému vojenského zpravodajství.

Často je možné se setkat s názorem, že existující informační soustavy neposkytují vedoucím pracovníkům, velitelům adekvátní informace. Nespočívá však tento problém i v tom, že ne všichni vedoucí pracovníci a velitelé mají zájem a schopnosti budovat efektivní a perspektivně fungující informační systémy?

Pokud odpověď na otázku "Co dál s informacemi v armádě?", pod kterou je tento článek uveden, nevyplyvá z jeho obsahu samotného, shrnutí bychom ji do těchto několika myšlenek a zároveň otázek, na které si každý čtenář jistě odpoví sám:

*** Mám ujasněný pojem informace a vím, které informace jsou pro armádu, druh vojska, pro mne relevantní?**

*** Jsou tyto informace pro mne relevantní v každé době nebo situaci?**

*** Mám tyto informace k dispozici, jsem schopen je získávat, znám jejich zdroje?**

*** Jsem schopen informace shromažďovat a zpracovávat sám, jsem k tomu technicky vybaven nebo potřebuji zprostředkovatele - informační systém, informačního pracovníka?**

*** Snižuji informace, které pokládám za relevantní u mne (mého orgánu, instituce, ...) míru znalosti problému nebo vytvářejí problém nový?**

*** Jsem schopen na základě těchto informací organizovat svoji práci, rozhodovat se a řídit?**

*** Nezaměstnávám se sám nebo zaměstnávají mne jiní příliš informacemi, které nejsou pro mne v dané chvíli relevantní?**

*** Znáš cesty, jak předcházet nebo řešit "informační chaos" u sebe a ve svém okolí?**

*** Nejsem příčinou nebo dokonce organizátorem takového "informačního chaosu"?**

Cílem článku nebylo vyřešit "informační problém", ale poskytnout náměty k zamyšlení, úvahám a diskusím těm, kteří s informacemi pracují, vytvářejí je, využívají či rozšiřují, což by měl být každý z nás, příslušníků armády. Doposud vojáky používané rčení "bez spojení není velení" lze totiž oprávněně parafrázovat takto:

"Bez informací a spojení není možné velení!"

Literatura:

- Kubík, Z.: Využití vědeckých, technických a ekonomických informací v řízení. Institut řízení. Praha 1988.
- Rabenseifer, A.: Informační systémy - problematika vědecká disciplína? Informační systémy č. 1, 1991, str. 1-19.
- Kubík, J., Vaculík, Z.: Informační systémy v ČSSR. Knihovnička novináře, Gottwaldov 1988.
- Martiňák, M., Marsa, J.: Informace v systému vojenského zpravodajství. Učební pomůcka pčt.- 923/1. Vojenská akademie, Brno 1989.
- NN 020101, Průzkum. Názvoslovná norma. MNO Praha 1981.